

og et af de steder, hvor folk gik ind og ud [...] Da de havde gjort dette, gik de ind på tempelpladsen for at slå folk ihjel. Dem, der var udvalgt til at gennemføre drabene, var bare til fods, hver med sit jernsværd og læderskjold, nogle af dem jernbesatte. Så omringede de dem, der dansede, dem, der gik omkring de cylinderformede trommer. De ramte en trommeslayers arme, begge hans hænder blev hugget af. Så ramte de hans hals, hans hoved ramte jorden langt borte. Så spidde de alle med deres jernlanser, og stak dem med deres jernsværd. De stak nogle i maven, og deres indvolde væltede ud. De kløvede hovederne på nogle, de splittede deres kranier ad, deres kranier blev hugget i småstykker. De ramte nogle på skuldrene, deres kroppe blev åbnet og sprættet op. De ramte nogle på læggene, nogle på lårene, nogle på deres maver, og deres tarme kom ud. Og hvis nogen forsøgte at flygte, var det til ingen nytte, han slæbte bare sine indvolde efter sig. Der var en stank af svovl. De, der prøvede at slippe væk, havde ingen steder at flygte hen, de [spanierne] stak og spidde dem ved udgangene.

Massakren ledte til stor spænding mellem aztekerne og spanierne, men Alvarado formåede måske at forhindre et oprør, som kunne have ført til et spansk nederlag. Da aztekerne må neder senere, nu ledet af herskeren Cuauhte-

OPGAVE

- Foretag en analyse af kilden, og diskutér, på hvilke måder uddragene reflekterer et indiansk perspektiv på erobringen snarere end et spansk? Sammenlign også kildens beskrivelser med KILDE 6, 10 og 11, og diskutér forskelle og ligheder mellem dem. Hvilke(n) af kilderne tror I er tættest på at beskrive begivenhederne præcist? Hvilke forskellige problemstillinger kan kilderne hver især belyse?

moc, den 13. august 1521 overgav sig til spanierne, var indbyggerne i Tenochtitlan udsultede, og mange skyndte sig at flygte fra byen, nu da belejringen var ophævet. Folk flygtede i deres kanoer og ad vejene på dæmningerne. Men overgrebene var ikke forbi endnu;

Og langs hele vejen tog spanierne ting fra folk med magt. De var på udkig efter guld, de var lige glade med grønsten [for aztekerne var forskellige former for grønne ædelsten, for eksempel jade, stærkt eftertragtede] værdifulde fjer eller turkis. De ledte alle steder på kvinderne, under nederdelene, på deres bagdele. Og de søgte alle steder på mændene, under deres lændeklæder og i munden på dem. Og spanierne tog og udvalgte sig de smukke kvinder, dem med gule kroppe [der menes formentlig dem med den lyseste hud]. Og nogle kvinder slap kun væk, fordi de dækkede deres ansigter med mudder og ved at tage lasede bluser og nederdele på, ved fuldstændig at iklæde sig laser. Og nogle mænd blev udvalgt, de som var stærke og i deres bedste alder, og de store drenge, for at de skulle løbe ærinder for dem og blive deres stikirenddrenge og hjælpere. Så brændemærkede de nogle af dem på kinden, nogle af dem malede de på kinden, nogle på læberne.

Og da våbnene blev lagt og vi brød sammen, var det i året 3 Hus, på dagen 1 Slange [svarende til 13. august 1521].

Kilde 9: Aztekiske guder (1578-1579)

De mange illustrationer i Sahagúns store værk er uvurderlige for at danne sig et billede af den aztekiske kultur. Alligevel er det vigtigt at huske på, at de indianske tegnere, der arbejdede sammen med Sahagún, ikke selv var vokset op i tiden før erobringen, og at de havde gået i klosteskole og her havde adgang til europæiske illustrerede bøger. I en række af illustrationerne kan man således ret tydeligt se, at de har anvendt tegninger fra eksempelvis Bibelen eller opslagsværker om dyr som inspiration. De to følgende illustra-

tioner er fra Bog 1, der omhandler guderne. Her afbildes to af aztekernes vigtigste guder: krigs- og skytsguden Huitzilopochtli og herskernes, shamanernes og krigernes gud Tezcatlipoca (se også KILDE 5). Det er dog ikke alene tegningerne, der er interessante, men også den forklaring på spansk, som Sahagún har tilføjet: „otro hercules“ og „otro iupiter“. Han laver altså en direkte sammenligning med de gamle romerske guder Hercules (grækernes Herakles) og Jupiter (grækernes Zeus).

Capitulo primero. fo. 1.

Capitulo tercero. fo. ibidem.

To af de vigtigste aztekiske guder: a) Huitzilopochtli og b) Tezcatlipoca som de gengives i Sahagúns *Historia general de las cosas de la Nueva España*.

OPGAVE

- Beskriv afbildningerne af de to aztekiske guder (for eksempel deres ansigtsbemaling, hovedbeklædning og de genstande, de holder), og sammenlign dem eventuelt med afbildninger af græske og romerske guder.
- Find andre illustrationer fra *Historia general de las cosas de la Nueva España* (søg eventuelt også på *Florentine Codex*), og undersøg, hvilke informationer om aztekernes levevis og religion der blandt andet kan udledes fra billedmaterialet.
- Prøv at finde andre tegn på tegnerens baggrund og kendskab til europæisk kultur og kristendommen.

Kilde 10: Et aztekisk digt om erobringen (1528)

Den ældste kendte indianske beskrivelse af erobringen stammer fra en anonym aztekisk poet fra Tlatelolco, som udtrykte sin sorg over de voldsomme begivenheder og de mange døde gennem en såkaldt *icnocuicatl* eller "sørgesang". Sange og musik til forskellige ceremonier og begivenheder, herunder krig, var en vigtig del af aztekisk kultur, men kun et fåtal er blevet nedskrevet og har overlevet frem til i dag. Ingen af de ledsagende rytmer og melodier er desværre kendt. Da teksten er nedfældet blot syv år efter erobringen, tyder alt på, at digtet er baseret på forfatterens egne oplevelser:

Og alt dette skete for os.

Vi så det,

Vi forundredes over det.

Vi ser os selv overgået

af denne triste og sorgfulde skæbne.

På vejene ligger pilene knækkede,

vores hår er uglet.

Husene står uden tage,

og deres mure er røde af blod.

Ormene formerer sig i gaderne og på pladserne

[dvs. i ligene],

og murene er stænket til med hjerner.

Vandet er rødt, som var det farvet,

og når vi drikker,

synes det som salpetervand

[...]

Vores skjold var vores beskyttelse,
men end ikke med skjold kunne vi forsvare os.

Vi har spist grene med torne,

vi har tygget på det salte heksegræs,

små stykker af vores lervægge og fintmalet jord,
små firben, rotter, orme ...

[...]

De satte en pris på os.

Én pris for en ung person, én for en præst,

et barn eller en ung pige.

Og for en almindelig mand var prisen

blot to håndfulde majs

eller ti portioner

myggekager [aztekerne spiste mange forskellige
typer insekter og insektæg],

prisen på os var kun

tyve portioner af det salte heksegræs.

OPGAVE

- Sammenlign digtet med de foregående fremstillinger af begivenhederne i forbindelse med den spanske erobring (se også KILDE 12), og diskutér forskelle og ligheder.
- Diskutér, hvilken betydning det har, at kilden er et digt.

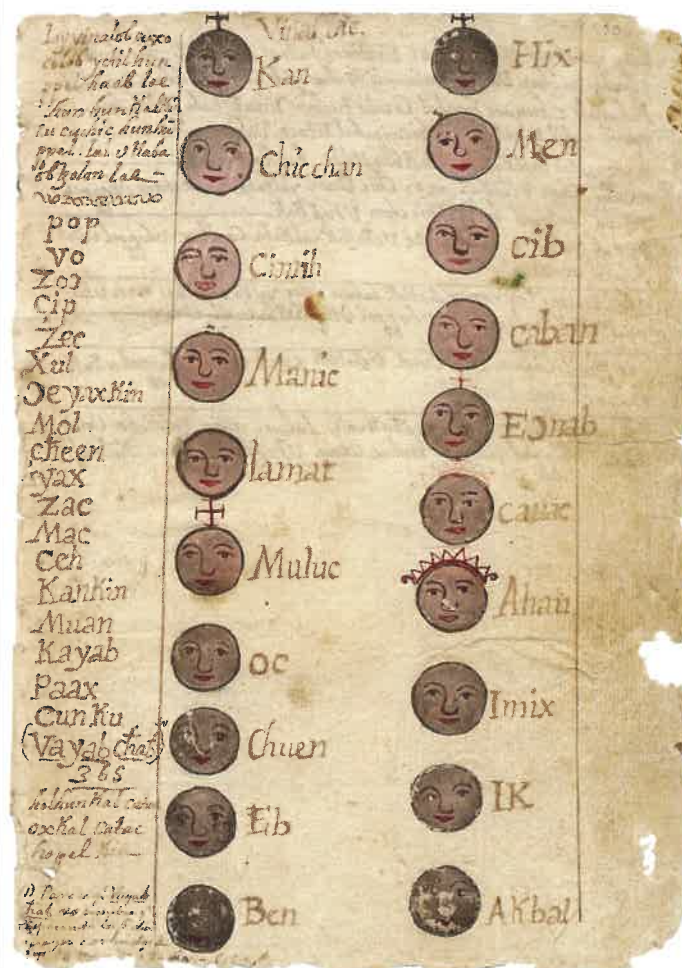
Kilde 11: Mayaernes syn på spanierne (1600-1700-tallet)

Ud over aztekernes beretninger har vi også fra den sydlige del af Mesoamerika, det vil sige fra mayakulturen, beskrivelser af spaniernes ankomst. Dermed har vi også mulighed for at vurdere, hvordan erobringen så ud i mayaernes perspektiv (se også KILDE 20 og 22).

Nogle af de stærkeste reaktioner på den spanske tilstedeværelse finder vi i de såkaldte Chilam Balam-bøger, som stammer fra 1600-1700-tallet, og er nedskrevet på det lokale mayasprog med det latinske alfabet. Bøgerne har navn efter en profet (chilam) ved navn

Balam, det vil sige 'jaguar', som angivelig havde forudset spaniernes ankomst. Teksterne i Chilam Balam-bøgerne er ofte vanskelige at forstå, og de blander historiske optegnelser med kryptiske profetier, mytestof og magiske formuleringer. Indholdet er formentlig blevet kopieret adskillige gange gennem tiden, og selv om de eksisterende bøger altså er fra 1600-1700-tallet, så tyder stilen og sprogbrugen på, at de følgende uddrag er fra midten af 1500-tallet. Vi begynder med Chilam Balam-bogen fra Tizimin, en by i det nordlige Yucatan:

En side i Chilam Balam-bogen fra Ixil med de 20 dagstegn i mayaernes gamle 260-dages kalender. Dagene er repræsenteret som levende væsener, og dagen *ahau*, dvs. 'hersker/konge' er her afbildet med en europæisk kongekrone – et eksempel på hvordan de gamle traditioner tilpassede sig de nye kulturelle omstændigheder.

11 Ahau var den første katun [en katun er en 20-års periode i mayaernes kalender, og bestemte skæbner eller byrder var knyttet til hver katun], begyndelsen på katun-tællingen. I den første del af katun-perioden ankom de hvide mænd [...]. Hvor røde deres skæg var, solens sønner, disse hvide mænd! Og hvor vi græd, da de kom! De kom fra øst, og så ankom de her, de skæggede, dem, der bærer den hvide gud på et kors [...] Med dem kom vores sjælefædre [de kristne munke] for at plante den sande Guds ord i vores hjerter [...]

9 Ahau var den anden del af den katun-periode, som var knyttet til Tiho [nutidens by Merida]. Det var også begyndelsen på kristendommens komme og udbredelse, og den blev modtaget af hele samfundet her og i de omkringliggende egne. Det var også her, byggeriet af kirken i Tiho blev begyndt. Katun'ens byrde var masser af arbejde. Det var også her, hængningerne begyndte, og her begyndte epidemierne med sten under armene, hvide klumper. De bragte deres sygdomme og deres reb [formentlig en henvisning til de reb, man hængte folk med] med sig til alle distrikterne, alle vegne i byerne, de kom med deres vedblivende krav til børn og yngre brødre, den tvungne tribut. Det var også den store begyndelse på tributbetalingen, og den store indførelse af kristen-

OPGAVE

- Foretag en analyse af kilderne, og diskutér, hvilke problemstillinger de kan belyse. Hvad er i mayaernes øjne karakteristisk for spanierne? Hvilken rolle tildeles spanierne i mayaernes forståelse af deres egen fortid og fremtid? Hvilken betydning tillægges kristendommen i denne sammenhæng?

dommen, og overgangen til de syv sakramenter [det vil sige dåb, nadver og så videre] og den store Guds ord.

Også i Chilam Balam-bogen fra Chumayel, der også ligger i den nordligste del af Yucatan-halvøen, finder vi tilsvarende beskrivelser. Igen er spaniernes sygdomme i fokus, og så opstilles der her en form for sammenligning mellem trængslerne under den fremmede overmagt og tiden før:

11 Ahau er begyndelsen på tællingen, for det var i denne katun-periode, at de fremmede ankom. De kom fra øst, da de ankom. Og så begyndte også kristendommen, i øst blev profetiens ord opfyldt [...].

Dengang [før spanierne] var de enige, havde de sund forstand. Der var ingen synd, de levede med deres hellige tro. Der var ingen sygdom dengang, dengang havde de ingen smertende knogler, dengang havde de ingen høj feber, de havde ingen kopper dengang, det brændte ikke i deres bryst dengang, de havde dengang ingen underlivsmerter, de led ikke af tæring dengang, de havde ikke hovedpine dengang; dengang var folk ved godt helbred. De fremmede ændrede på det, da de ankom hertil. De bragte skamfulde ting med sig, da de kom hertil.

Kilde 12: Las Casas: indianernes beskytter (1542 og 1552)

Dominikanermunken Bartolomé de las Casas (1486-1566) er i dag kendt som kolonitidens mest markante modstander af de spanske overgreb på den indianske befolkning. Las Casas kendte personligt til udnyttelsen af indianerne som slaver, fra da han som ung mand kom til Hispaniola og siden Cuba, hvor han blev encomendero og slaveejer. Det var først senere, at han skiftede synspunkt, blev munk og begyndte sit ivrige forsvar for indianerne og deres rettigheder. I 1550-1551 var las Casas tilbage i Spanien, hvor en teologisk debat og retssag skulle føre til klarhed omkring indianernes status: Var de undermennesker, der manglede fornuft og derfor var født til slaveri? Eller var de sande, ligeværdige mennesker, Guds børn, der skulle have de samme rettigheder som spanierne? Kunne erobringen og behandlin-

gen af indianerne med andre ord på nogen måde retfærdiggøres juridisk, moralsk og teologisk? Det første synspunkt blev fremført af teolog og hofhistoriker Juan Ginés Sepúlveda (1489-1573), som mente, at for eksempel indianernes menneskeofringer var et argument for at gøre dem til slaver og nægte dem nogen form for rettigheder. Visse folkeslag var så lavtstående, at det måtte være Guds hensigt, at de skulle tjene som slaver for de højerestående folk, for eksempel spanierne. Las Casas repræsenterede det andet synspunkt, og på trods af at retssagen slog fast, at indianerne var at regne for mennesker, så ledte den ikke i første omgang til markante forbedringer for indianerne. Efterfølgende fik las Casas titel af *Protector de Indios* (Indianernes Beskytter), og han blev siden biskop i Chiapas-provinsen.

Dominikanermunken Bartolomé de las Casas som han mindes: a) På forsiden af mexicansk skolebog fra starten af 1900-tallet, og b) på stort, offentligt monument i Sevilla i Spanien.

I Las Casas' værk *En kort beretning om Vestindiens tilintetgørelse* (1542, oversat til dansk af Inger Lohmann i 1980) beskriver han udførligt spaniernes overgreb på den indfødte befolkning i Ny Spanien. Han skriver blandt andet:

I året 1518 kom de såkaldte kristne for at myrde og røve, selv om de påstår, at de kom for at grundlægge kolonier. Og fra året 1518 og indtil i dag, hvor vi skriver 1542, er skændselen gået over alle breder og er nået hidtil usete højder. De kristne har udøvet alle former for vold og ondskab imod indianerne, for nu har de mistet enhver form for gudsfrygt og respekt for kongen og er løbet helt grassat. For så mange og så frygtelige er de rædselsgerninger og grusomheder, mord og ødelæggelser, folkedrab, røverier, voldsgerninger og undertrykkelser i alle disse lande, at alt, hvad vi hidtil har fortalt, intet er i sammenligning med dette.

Et af de mange stik af den hollandske kunstner Theodor de Bry (1528-1598), som blev brugt som illustration til Las Casas' værker. Her ses spanierne anvende jagthunde mod den indianske befolkning, og de Bry fremhæver overgrebene på kvinder og børn.

Senere beretter Las Casas om Pedro de Alvarados erobring af mayaerne i Guatemalas

bjergegne. Mayaerne har forsøgt at lokke spanierne og deres heste i fælder bestående af huller i vejen (fyldt med tilspidsede pæle), men bliver opdaget:

For at hævne sig gjorde spanierne det til en regel at kaste alle de indianere, de fangede levende, i hullerne. Og således fyldte de hullerne op med gravide kvinder og børn, så det var et frygteligt syn, og med gamle og unge, som alle gennemboredes af de spidse pæle [i bunden af hullerne] indtil hullerne var fyldt. Alle andre dræbte de med lanser og sværd, eller de kastede dem for de vilde hunde, som flåede dem og åd dem [...] Disse nedslagninger stod på i omtrent syv år, fra 1524 til 1530 eller 1531, og forestil Dem, hvor mange mennesker der omkom i den periode.

De Brys gengivelse af en spansk massakre på indianske mænd, kvinder og børn i en landsby.

I et senere værk, *Forsvar for den Nye Verdens folk*, fra 1552 skriver Las Casas udførligt om indianernes intellektuelle evner og deres ret til at forsvare sig. Det er de samme argumenter, som han brugte i striden med Sepúlveda, som da også nævnes i det følgende uddrag fra bogens fjerde kapitel. Las Casas refererer ligeledes til den græske filosof Aristoteles (384-322 f.v.t.) som, skønt han faktisk argumente-

rede for slaveri, medgav, at der findes barbarer (et græsk ord, der oprindeligt blev brugt om dem, der ikke talte græsk, men siden er anvendt om uciviliserede, vilde folk) som blandt andet har kongedømmer, byer og evnen til at regere i henhold til deres egne love og traditioner, og altså er fornuftsvæsener:

Nogle barbarer har altså, i overensstemmelse med sandheden og naturens orden, kongedømmer, kongelige standspersoner, lovgivning og gode love, og blandt dem findes der legitime regeringer.

Hvis vi således har påvist, at der blandt vore indianere på de vestlige og sydlige kyster [...] findes vigtige kongedømmer, store antal af mennesker, som bor og lever i samfund med store byer, konger, dommere og love, personer, som giver sig af med handel, med at købe, sælge og låne [...] er det så ikke bevist, at den ærværdige Dr. Sepúlveda har talt fejlagtigt og ondskabsfuldt om disse folk, enten ud af ondskab eller på grund af uvidenhed om Aristoteles' lærdomme, og derfor, på falsk grundlag og måske uopretteligt, har bagvasket dem foran hele den ganske verden? Fra det faktum, at indianerne er barbarer, kan ikke nødvendigvis slutes, at de ikke er i stand til at have en regering og er nødsaget til at blive regeret af andre, bortset fra at de skal lære den kristne tro og tillades at tage del i de hellige sakramenter. De er ikke uvidende, umenneskelige eller bestialske. Faktisk havde de, lang tid før de havde hørt ordet spanier, velorganiserede stater, klogt styret af glimrende love, religion og tradition. De dyrkede venskaber, og nært forbundne i deres fællesskab levede de i folkerige byer [...] i sandhed underlagt love, der i mange tilfælde var bedre end vore, og som de vise i Athen kunne have beundret.

Derefter udfordrer Las Casas direkte Sepúlveda ved at sammenligne situationen i Den Nye Verden med romernes invasion af det dengang hedenske Spanien, det vil sige det romerske imperiums erobring af den iberiske halvø i århundrederne før vores tidsregning:

Vil I mene, at romerne, da de havde underlagt sig de vilde og barbariske folk i Spanien, med god ret kunne fordele jer alle mellem sig, og videregive så mange mænd såvel som kvinder som ejendom til enkelte individer? Og konkluderer I så, at romerne kunne have frataget jeres herskere al deres autoritet og overdrage jer – efter I var blevet frataget jeres frihed – til det forfærdelige arbejde med at finde guld- og sølvårer og forvælde metalterne?

Mod slutningen af kapitlet berører han også begrebet „retfærdig krig“ (på latin *bellum iustum*), som Sepúlveda og mange andre henviser til i forbindelse med erobringen og den efterfølgende behandling af de indfødte befolkninger i Den Nye Verden. Argumentet var, kort fortalt, at krigen var retfærdig, tjente de erobrede eget bedste og desuden var i overensstemmelse med Guds ønske:

Dette er ikke handling baseret på visdom, men stor uretfærdighed og en løgnagtig undskyldning for at udplynre andre. Således har enhver nation, uanset hvor barbarisk den måtte være, retten til at forsvare sig mod en mere civiliseret nation, der ønsker at erobre den og fratage den sin frihed. Og ydermere kan den lovligt straffe den mere civiliserede som en brutal og grusom aggressor mod naturens lov – med døden. Og denne krig er bestemt mere retfærdig end den, der under påskud af visdom, bliver ført mod dem.

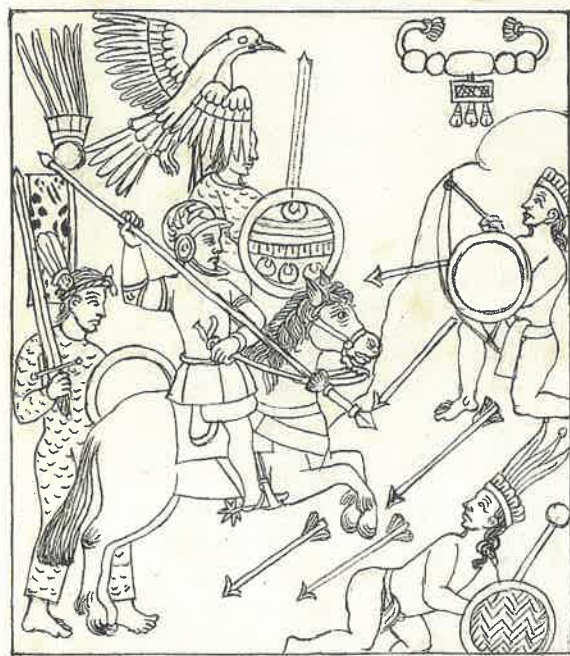
OPGAVE

- Foretag en analyse af kilden, og indkreds Las Casas syn på henholdsvis spaniere og indianere. Hvorfor var Las Casas argumenter så farlige for encomendero'erne og conquistadorerne?
- Las Casas var med til at skabe den såkaldte „sorte legende“. Undersøg, hvad dette refererer til, og sammenlign las Casas beskrivelser med kunstneren Theodor de Brys billeder af de spanske massakrer på den indianske befolkning (se illustrationer s. 100).

Kilde 13: Indianske conquistadorer (1547)

Som vi har set tidligere, så var de indianske allierede fra blandt andet Tlaxcala afgørende for Cortés' erobring af Tenochtitlan og det aztekiske imperium. Men også i tiden derefter

Indianske conquistadorer side om side med spaniere i erobringen af by Cozcatlan. Bemærk at de aztekiske soldater her er udstyret med spanske sværd, et klart vidnesbyrd om deres nye status (illustration fra *Lienzo de Tlaxcala*).

Lienzo de Cozcatlan

var tlaxcaltekere og et stort antal aztekiske krigere vigtige for spaniernes erobringer videre sydpå i blandt andet Guatemalas højland under ledelse af Pedro de Alvarado (1485-1541). Indianske conquistadorer deltog desuden i erobringen af inkaerne i Peru i 1528-1532. I flere tilfælde følte de indianere, som mente, de havde tjent spanierne loyalt, sig uretfærdigt og dårligt behandlet, når erobringstogterne var overståede. De forventede at blive belønnet for deres indsats, præcis som de spanske soldater, som fik tildelt landområder og indiansk arbejdskraft. Det var ikke ualmindeligt, at de derfor skrev til den spanske konge for at bede om hjælp og retfærdighed. Følgende brev blev sendt til Karl den 5. fra en gruppe indianske conquistadorer:

Hellige katolske kejserlige Kongelige Majestæt,
1547

Vi – dem fra Tlaxcala og alle dens områder, og mexicaerne med alle deres undersåtter, vi – Deres Majestæts nye vasaller, som bor og lever i provinsen Guatemala [...] Det er Dem, Deres Majestæt, vores herre, kejser og høje og kongelige prins, vi i hele kristendommens navn ydmygt bønfalder om at lytte til os og yde os retfærdighed [...]

[D]et er velkendt og sandt, at alle de foroven nævnte, i Deres Majestæt Kongens tjeneste, har forladt og er rejst bort fra deres fædre og mødre,

børn og familier, huse, gårde og marker for at erobre Guatemala-provinsen under kaptajn og adelantado [en militær titel] Don Pedro de Alvarados ansvar og hårde befalinger [...]

[Vi var] tusinde mænd og mere, krigere, med overordentlig meget arbejde, vi led af sult og tørst og sygdomme og en meget dårlig behandling fra vores spanske kaptajner og deres soldater, som tvang os og gjorde vold på os og hængte og dræbte mange af vores folk. Og selv om vi kom hertil sammen med dem i fred for at tjene og hjælpe dem, ville de have slaver fra os [...] mere end 400 og flere endnu, og vi betalte dem med høns, majs, chili, salt og sandaler. Og i stedet for at behandle os som deres sønner og give os vores frihed gjorde de os til deres slaver og tributbetalere. [...]

Og efter at kaptajnerne og alle deres mænd ankom her til Guatemala-provinsen, fordelte de os, der havde undsluppet døden, som slaver mellem sig og de spanske folk [...]

OPGAVE

- Hvad lægger forfatterne vægt på med hensyn til indianernes og spaniernes indsats og adfærd? Hvilke problemstillinger kan denne kilde belyse, som ikke kan belyses ved hjælp af de spanske kilder?

Kilde 14: En shamans tilståelse (1537)

Andrés Mixcoatl var en aztekisk *nahualli*, det vil sige shaman, som kunne skifte skikkelse til et dyr og blandt andet forstod sig på at kontakte de guder, man mente havde indflydelse på regn og anden nedbør. Mixcoatl var blevet døbt i 1532, men intet tyder på, at han på nogen måde for alvor accepterede den nye tro. Tværtimod synes han at have været involveret i en form for modstandsbevægelse mod de missionerende munke i området. I 1536 blev han tilbageholdt i bjergene nordøst for

Og denne dårlige behandling varede ved, indtil Guatemala-provinsen var erobret af kaptajnerne, spanierne og os [...] Og for at få os til at slå os ned i området gav de os store løfter om at tildele vores ledere indianere [det vil sige lokal maya-indiansk arbejdskraft].

Og af de af os, som har undsluppet døden, er der 40 eller 50 fra både Tlaxcala og Mexico [det vil sige byen]. Og alt, hvad vi har udført, har været i Deres Kongelige Majestæts tjeneste. Derfor [...] bønfalder vi Dem ydmygt om, et tusinde eller to tusinde gange, at De vil huske os, de fattige og ynkelige, udmattede af det langvarige arbejde; og at du lader os få lov at hvile, og at du ændrer de forhold, disse spaniere har underkastet os, og at du giver os den frihed, vi ønsker [...]

Spanierne er grunden til alle vore problemer og lidelser, og hvis de kunne æde os, som ulve æder køer og lam, så ville de gøre det, hvis ikke det var for munkebrødrene, franciskanerne og dominikanerne, under hvis beskyttelse og forsvar vi lever.

Mexico By, ikke af spanierne eller munke, men af områdets lokale indianske hersker, Don Juan af Xicotepetec. Det følgende stammer fra afskriftet fra afhøringen af Mixcoatl i 1537 i Mexico By:

Mit navn er Andrés. Jeg er kristen. En broder døbte mig i Texcoco for fem år siden. Jeg ved ikke, hvad han hedder. Hver dag blev jeg undervist i katekismen af Den Hellige Frans' brødre [det vil sige franciskanermunke] og deres disciple, nogle unge mænd, de havde ansvaret for. I deres præ-

diker fortalte de os, at vi skulle forlade vores afgudsbilleder, vores afgudsdyrkelse, vores riter, at vi skulle tro på Gud og mange andre ting. Jeg tilstår, at i stedet for at gøre, som de bad mig, så har jeg i tre år forkyndt og fastholdt, at brødrenes prædikener ikke gør godt for noget, og at jeg var en gud, og at indianerne skulle ofre til mig og vende tilbage til tidligere tiders guder og ofringer. I regntiden fik jeg det til at regne. Det er derfor, de kom og gav mig papir [formentlig udklippede papirfigurer af forskellige guder og ånder], kopal [røgelsesharpiks] og mange andre ting, deriblandt land.

Jeg prædikede ofte ved højlys dag i Tulancingo, Huayacocotla, Tututepec, Apan og mange andre steder. Det var i Tetehualco, for omkring fire år siden, at jeg blev til en gud. Da der ikke var kommet nogen regn, lavede jeg magiske besværgelser med kopal og andre ting. Den følgende dag regnede det meget. Det er derfor, de betragtede mig som en gud. Chichimekerne [navnet på en gruppe af nomadiske indianere i området] henrettede en af deres præster, og hævdede, at han intet vidste og

ikke kunne få det til at regne. Jeg erklærer hermed, at da jeg blev involveret i disse overtroiske og magiske handlinger, talte Djævelen til mig og sagde: „Gør dét ene og gør det andet.“ I Tepetlaoztoc gjorde jeg det samme som i Tepehualco; Jeg udførte ceremonierne, ofrede kopal, og det begyndte at regne, og de tog mig for at være en gud – det må have været for tre år siden.

Men Mixcoatl talte også direkte mod den kristne tro og munkene, når han henvendte sig til sine følgere og for eksempel fortalte dem at:

[D]e ikke skulle forlade fortidens traditioner og glemme dem, fordi de guder, de tilbad dengang, tog sig af dem, og gav dem alt, hvad de behøvede. Munkene fortæller løgne og usandheder, og de bringer ikke, hvad der er brug for. De kender os ikke, og vi kender ikke dem. Kendte vore fædre og bedstefædre disse munke, og troede de på, hvad munkene sagde om denne Gud? Nej, sådan er det ikke, det er en løgn [...] Jeg vil foretage ofringerne, og jeg behøver ikke at stoppe dem på grund af munkene.

OPGAVE

- Foretag en analyse af kilden, og diskutér, hvad den kan fortælle os om den indianske befolknings syn på kristendommen.
- Det er sandsynligt, at Mixcoatl under afhøringen blev underkastet tortur for at tilstå sin forbrydelse mod kristendommen. På den måde ligner hans sag de samtidige sager mod hekse og troldfolk i blandt andet Danmark. Læs på danmarkshistorien.dk om „Djævelen og trolddom i Danmark i 1500- og 1600-tallet“ og om „Dorthe Jensdatter Kjærulf“. Hvad er lighederne og forskellene mellem sagen om Mixcoatl og sagerne om de danske hekse og troldfolk?

Kilde 15: Kampen mod de indianske religioner (1585)

I 1585 færdiggjorde Diego Muñoz Camargo sit store illustrerede værk *Descripción de la ciudad y provincia de Tlaxcala*. Camargo, der blandt andet arbejdede som tolk for franciskanerne,

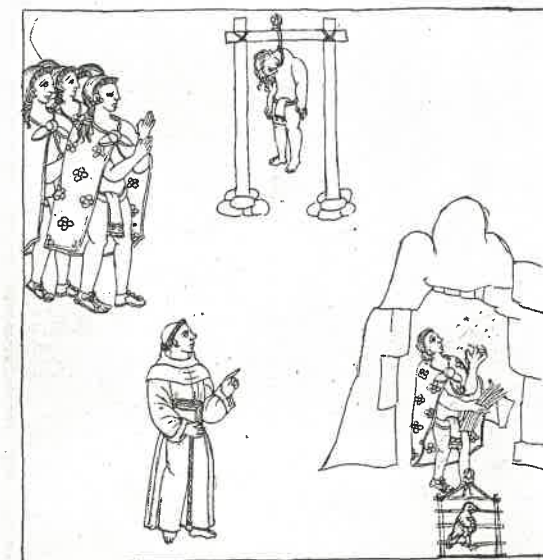
havde en spansk far og en mor af fornem indiansk afstamning, og tilhørte altså Ny Spaniens voksende mestits-befolkning. Hans værk rummer en række interessante og usædvan-

lige illustrationer. De to følgende tegninger er med til at belyse netop franciskanernes missionsarbejde. På det første billede ses to franciskanere, hjulpet af to yngre, omvendte indianere, sætte ild til og ødelægge indianske gudfigurer. Den næste tegning viser hæng-

ningen af en højstående tlaxcalteker, som tidligere har foretaget ofringer i en hule, nederst til højre i billedet. Dødsstraffen for denne form for religiøs aktivitet antyder, at den dømte var døbt og dermed altså havde begået en bevidst kættersk handling.

In medio de todos los ritos y ceremonias de los sacerdotes tlaxcaltecos que los quemaron los frailes.

Justicia que se hizo a un tlaxcalteca que quemó un ídolo en su idolatría, como se ve en el capítulo de la vida de los sacerdotes tlaxcaltecos.

Tv) To franciskanske munke sætter ild til aztekiske gudfigurer, masker og andre former for religiøse genstande. To indianske assistenter kommer med yderligere brænde til bålet (illustration fra *Descripción de Tlaxcala*, Special Collections Department, Glasgow University Library).

Th) En højstående tlaxcalteker henrettes for at have udført hedenske offerritualer i en hule (illustration fra *Descripción de Tlaxcala*, Special Collections Department, Glasgow University Library).

OPGAVE

- Analysér billederne, og diskutér, hvordan billeder kan bruges som historisk kildemateriale. Hvordan adskiller de to indianere bag munken med faklen sig fra de øvrige indianere?

Kilde 16: Klagebrev fra det aztekiske byråd i Tenochtitlan (1554)

Vi har tidligere set, hvorledes en stor del af den indianske befolkning i Tenochtitlan blev dræbt eller flygtede umiddelbart efter erobringen i 1521. Dette betød dog ikke, at den aztekiske befolkning eller den indianske samfundsorganisation fuldstændig forsvandt, hvilket vi skal se flere eksempler på. I Tenochtitlan/Mexico By eksisterede således et aztekisk byråd (*cabildo* på spansk), og i 1554 skrev de 16 medlemmer et brev, på aztekisk, direkte til den spanske konge Karl den 5., hvori de beklagede sig over behandlingen fra spaniernes side:

Vores højt ærede regent:

Vi mexicaer bøjer os dybt for Eder og kysser Eders hænder og fødder. De, vores regent og prins som holder opsyn med ting på vegne af vores herre Jesus Kristus, dér i det gamle Spanien og hér i Ny Spanien. Vi overbringer Eder vor gråd, vore tårer og store bekymringer, fordi vi så udmærket ved, hvor meget Eder elsker os. Vi, som er ydmyge, almindelige mennesker, vi, som er indbyggere her i Ny Spanien, som det kaldes [...]

Vi beder Eder, vores højtærede regent og prins, lytte: Endskønt du har udstedt mange befalinger, som skulle komme os, dine ydmyge undersåtter, til gode, så bliver de ikke fulgt af dem, som er i Eders tjeneste og administrerer Deres besiddelser her i Ny Spanien. Dette volder os megen lidelse, og vi mister mange ejendele og besiddelser. Dette har stået på i nogen tid nu [...]

[N]u i året 1554 vil den magt og de beføjelser, som var nedarvet til os fra vores fædre og deres fædre, blive taget fra os og givet til spanske embedsmænd. Og dette, Herre, ville allerede være sket, hvis ikke vores fædre, San Francisco-brødrerne [franciskanerne] havde støttet os; de ville have gjort os alle til slaver. Og de, som ønsker

Efter erobringen fortsatte dele af den indianske elite med at have indflydelse på politiske beslutninger, bl.a. som medlemmer i byrådene. Her afbildning af Moctezumas rådsforsamling fra tiden før spaniernes ankomst (illustration fra Codex Mendoza).

dette, gør alt, hvad der står i deres magt, for at få det til at ske. Vi tror, at de vil få deres vilje med os, hvis ikke Eder og Eders højtskattede fader beskytter os [...]

Da vi først hørte om dette, overbragte vi en klage til Eders repræsentant vicekonge Don Luis de Velasco, og San Francisco-brødrene talte også med ham på vore vegne [...], og han [vicekongen] befalede, at embedsmændenes eneste opgave ville være at beskytte os imod enhver af de spaniere, mestitser, sorte og mulatter, som gør os ondt på markedspladsen, på vejene, i kanalerne eller i vores hjem [...]. Vi sætter stor pris på vicekongens beslutning, for vi har stor brug for den, og vi bønfalder Eder om at sørge for, at de er omhyggelige

med deres opgave, for spanierne, mestitserne, de sorte og mulatterne volder os megen skade [...]

Og hvis nogen skulle tro, at vi ikke elsker vores regent og konge af Spanien, så sværger vi herskere hermed for at bringe ro i Eders sind, alle vi, som regerer her i Deres altepetl [det aztekiske

ord for bystat] Mexico. Vi, som skriver dette brev, sværger og aflægger ed i Guds og den hellige Marias navn samt alle helgener og i Eder, vor konges navn, at vi altid vil elske, adlyde og ære vores hersker og konge af Spanien indtil verdens ende.

OPGAVE

- Foretag en analyse af kilden, og indkreds, hvordan de forskellige befolkningsgrupper og relationerne herimellem beskrives.
- Hvilken position indikerer brevet, at indianerne har i dette samfundshierarki?
- Diskutér brevets stil, ordvalget, og hvad dette muligvis kan sige os om forfatterne.

Kilde 17: Brev fra indianske ledere til den spanske konge (1563)

Følgende uddrag stammer fra et langt brev, skrevet i 1563 på spansk, sendt fra ni indianske ledere i byen Xochimilco, som ligger i den sydlige ende af Mexico-søen (se kort, s. 23). Brevet er rettet til den spanske konge Filip 2. Xochimilco-eliten anmoder blandt andet om, at de tildeles en række privilegier, og at deres skatter sænkes. Der henvises til, at de ikke har gjort modstand mod spanierne, men derimod har opført sig fredeligt og endda hjulpet Cortés under erobringen på samme måde som tlaxcaltekerne. Dette er dog i modstrid med, hvad blandt andre Bernal Díaz del Castillo skriver, da han hævder, at de mødte særdeles hård modstand netop i Xochimilco.

Deres hellige katolske kongelige Majestæt,

Vi, indianske ledere, som er indfødte indbyggere i byen Xochimilco, som tilhører Kronen og ligger fem længdemål [cirka 30 kilometer] fra Mexico By i Ny Spanien, bønfalder ydmygt Deres Majestæt og Deres Kongelige Indiske Råd om at modtage besked om, at vi ikke førte krig mod, ej heller modsatte os, Markisen af Dalen [Cortés]

og den kristne hær. Derimod hjalp og støttede vi dem dengang og sidenhen, når der har været anledning dertil. For at den omtalte markis kunne indtage Mexico By, gav vi ham 2.000 kanoer i søen, lastede med proviant, sammen med 12.000 våbenføre mænd, af hvilke de blev hjulpet, og med hvem de besejrede Mexico By. Hvad angår tlaxcaltekerne, eftersom de kom fra en fjern egn, udmattede og uden forsyninger, så blev også de hjulpet. Og denne sande hjælp, ud over Guds, var hvad Xochimilco således gav [...]

Og eftersom Deres Majestæt gjorde mange gode gerninger for Tlaxcala og tildelte dem privilegier, ville det kun være rimeligt, hvis Deres Majestæt ville gøre os det samme for os, som har ydet de samme tjenester [...]

Desuden vil vi berette, at i hele området, der omkranser Mexico By, har Deres Majestæt tildelt Tenochtitlan, Texcoco og Xochimilco status som købstæder, med ordre om, at herremænd og guvernørerne i disse tre byer skal have glæde af de privilegier, de ifølge loven har krav på [for eksempel fritagelse fra tributbetaling]. Vi bønfalder Deres Majestæt om at beordre og forordne,

at de pågældende indfødte herremænd bliver begunstiget frem for andre byer i omegnen af Mexico By, og at i tilfælde af at vicekongen og dommerne i højesteretten drøfter anliggender, der berører indianerne, så skal sidstnævnte være til stede ved møderne, som ellers ikke bør afholdes [...]

Ligeledes vil vi berette, at der i den omtalte by [Xochimilco] befinder sig omkring 400 indfødte, som er affornem slægt, deriblandt ryttere [heste, sadler med mere var kostbare, men tilgængelige for de mest velhavende aztekere] og frie adelige fra berømte familier der, som deres forfædre i umindelige tider, har været fritaget for at aflægge tvangsarbejde og betale tribut og skat såvel til lokale herskere som til det øverste overhoved.

OPGAVE

- Foretag en analyse af kilden, og diskutér, hvad brevet fortæller om indianernes sociale og politiske forhold cirka 40 år efter erobringen?
- Hvorfor henvender Xochimilco-eliten sig direkte til kongen?
- Hvad kan forklare diskrepansen mellem deres og Díaz del Castillos udlægning af erobringen? Vi har ikke kilder, der belyser, hvordan kongen eventuelt reagerede på brevet, men hvilken effekt kan vi formode henvendelsen har haft?

Kilde 18: Hvad indianerne skal – og hvad de forbydes at gøre (1552)

På foranledning af franciskanermunkene på Yucatan-halvøen udsendte områdets øverstbefalende embedsmand Tomás López i 1552 en forordning, som skulle hjælpe munkene med at kontrollere den indianske befolkning og dermed fremme missionsarbejdet. Nedenstående er en række af punkterne i López-forordningen:

Som udøver af den magt, vores kejser har overdraget mig, befaler jeg jer, caciquer [på det indianske sprog taino, som taltes blandt andet på Cuba og Hispaniola, betød cacique „leder eller

Selv da Moctezuma tyranniserede denne egn, respekterede han deres adelige privilegier. Men for omkring ti år siden blev de pålagt at betale bestemte former for tribut [...] Vi bønfalder ydmygt om, at adelens ældgamle privilegier bliver håndhævet, at en bekræftet liste over adelige indianere bliver tilvejebragt, og at de vil blive fritaget for den førnævnte tribut [...]

Deres hellige katolske Kongelige Majestæts ringeste og mest ydmyge tjenere, som kysser Deres kongelige hænder og fødder. Don Pedro de Santiago, guvernør. Don Alonso de Guzmán, borgmester, don Joaquín de Santa María, don Bartolomé de San Lorenzo, Domingo de Alameda, Marcos Rodrigo, Pedro de San Francisco, Francisco Juárez, Francisco de Luna.

høvding“, og spanierne tog denne titel til sig og brugte den også i Mexico og Guatemala], ledende mænd og folket, følgende: [...]

Ingen indianer må leve i skovene, men skal komme samlet ind i byerne, og bo i gode, solide huse. Straffen vil ellers være pisk eller fængsel.

For at undgå problemer med den religiøse indlæring må ingen indianer flytte fra én by til en anden uden tilladelse fra de lokale spanske myndigheder.

Da mange af høvdingene og de ældre mænd nyder stor respekt på grund af deres ældgamle

slægter og samler folk til hemmelige møder for at lære dem de gamle riter og fjerne dem fra den kristne lære [...], forbydes alle sådanne handlinger og møder. [...]

Enhver cacique eller høvding skal kunne huske alle indbyggerne i deres by. Enhver almindelig mand, der er væk fra sin by i mere end 30 eller 40 dage, medmindre det er i offentlig tjeneste eller sammen med paterne (munke eller præster) og selv om han har tilladelse fra caciquen, vil blive straffet med 100 slag eller 100 dage i fængsel.

Inden for to år skal hver by have en god kirke, og kun en, til hvilken alle kan komme.

Hvis nogen, efter at have hørt de hellige ord og efter at have bortlagt sin falske tro, vender tilbage til denne, skal han fængsles og dér afvente en passende straf bestemt af den Kongelige Højesteret.

Ingen indianer må på egen hånd selv prædike det hellige ord, medmindre de har en udtrykkelig tilladelse fra de religiøse fædre [munke eller præster].

Ingen døbt person må eje afgudsbilleder, ofre dyr, ofre blod ved at gennembore deres ører eller næser, og heller ikke gennemføre nogen form for ritual, eller brænde røgelse eller faste som tilbedelse af deres falske gudebilleder.

OPGAVE

- Foretag en analyse af kilden, og indkreds, hvilke problemer forordningen forsøger at løse. Hvad rører forbuddene om udøvelsen af indiansk religion?
- Hvorledes ville indianernes levevis ændre sig, hvis alle disse punkter blev efterlevet?

Kilde 19: Tvangsarbejde for spanierne (1565)

I håndskriftet, der i dag er kendt som *Codex Osuna*, findes en række anklager om grov udnyttelse, embedsmisbrug og overgreb på den indianske befolkning. Klagerne var primært rettet imod vicekonge Don Luí de Velasco

Mange indianere er blevet fortalt, at deres børn vil dø, hvis de bliver døbt. Jeg befaler, at alle børn bliver døbt.

Ingen skal gifte sig to gange, straffen herfor er brændemærkning med et glødende jern [...]

Ingen må give deres barn et hedensk navn.

Enhver mand eller kvinde skal begive sig til kirken både morgen og aften for at sige deres Ave Maria og Fader Vor med ærbødighed.

Ingen må lave spådomme med majs Korn, eller tyde drømme, eller bære nogen form for maske eller anden hedensk udsmykning, ej heller tatovere sig.

Al tilberedelse af deres gamle drikke er forbudt, og caciquerne og de ledende mænd, og endda encomendero'erne beordres til, inden for de næste to måneder, at samle og brænde alle redskaber og skåle anvendt hertil. Der gives en bøde på 50 pesos, hvis de tillader nye at blive fremstillet.

Eftersom indianerne altid vandrer omkring i skovene for at jage, beordrer jeg, at alle buer og pile skal brændes. Men hver cacique skal beholde to eller tre dusin buer, med pile, for særlige situationer, og som en nødvendighed mod tigre [jaguarer].

y moxochitlan y motala larda. y pomolli y nou mate y mteparale.
 y yedochin y tepapa kica y nallapetlapala kica y yulaca nlla y tojil.
 y moxochitlan y motala larda y kica larda y mteparale y mteparale
 y mteparale y mteparale. y mteparale y mteparale y mteparale y mteparale

y un com y pomolli y nahua y niquit y yedochin y nallapetli
 y pomolli y tepapa kica y motala larda y motala larda y motala larda
 y motala larda y motala larda y motala larda y motala larda y motala larda
 y motala larda y motala larda y motala larda y motala larda y motala larda

K. 1. d. 20: Breve fra mayaledere | Yucatan

